

היסטוריה

כללי

1. הבחינה בהיסטוריה נמנית עם **בחינות החובה**.
2. בחינת החובה בהיסטוריה היא בהיקף של 2 יחידות לימוד. הבחינה מורכבת משני שאלונים, והציונים על שני השאלונים ישוקללו לציון אחד.
  - א. יחידת לימוד אחת (40%): היסטוריה – לימודי חובה, חלק א' – שאלון מספר 220.
  - ב. יחידת לימוד אחת (60%): היסטוריה – לימודי חובה, חלק ב' – שאלון מספר 221.
3. אפשר להיבחן בהיסטוריה גם **כמקצוע חובה ברמה מוגברת** בהיקף של 5 יחידות לימוד. הבחינה הזאת עונה על הדרישות של **תרבות העולם**, והיא מורכבת משלושה שאלונים: שאלון מספר 220 (חלק א') + שאלון מספר 221 (חלק ב') + שאלון מספר 024 (3 יחידות לימוד, השלמה ל-5 יח"ל). הציונים שהנבחן יקבל בשאלונים הנפרדים ישוקללו לציון אחד. שאלוני החובה מתקיימים במועד הקיץ ובמועד החורף. שאלון לימודי ההגברה מתקיים במועד הקיץ בלבד.
4. בחינת החובה בהיסטוריה לעולים חדשים, לתושבים חוזרים ולתושבים ארעיים היא בהיקף של 2 יחידות לימוד (שאלון מספר 222), והיא מתקיימת במועד הקיץ בלבד.
5. **ספרי הלימוד**: נבחרים **בבחינות החובה**, המעוניינים לקבל את שמות ספרי הלימוד שאושרו על-ידי משרד החינוך, יוכלו לקבל את הרשימה בשלוחות הנבחרים האקסטרניים.

נושאי הלימוד בהיסטוריה
לימודי חובה, חלק א'
יחידת לימוד אחת – שאלון מספר 220

מבנה הבחינה

1. ביחידה זו הנבחנים ילמדו את שני הנושאים האלה :
  - א. הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920
  - ב. 'ממדינת מקדש לעם הספר' – תקופת בית שני

2. נושא א' – הלאומיות בישראל ובעמים
נושא זה כולל שני פרקים :
פרק ראשון – שתי שאלות הכוללות קטעי מקור. על הנבחן לענות על שאלה אחת (30 נקודות).
פרק שני – שתי שאלות (ללא קטעי מקור). על הנבחן לענות על שאלה אחת (30 נקודות).

- נושא ב' – 'ממדינת מקדש לעם הספר' – תקופת בית שני
בנושא זה יענה הנבחן על שתי שאלות מתוך שלוש (20 נקודות לשאלה, סה"כ – 40 נקודות).
בסך הכול יענה הנבחן על ארבע שאלות במבחן.

נושא א' – הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

מוקדי הלימוד מפורטים באתר המפמ"ר בכתובת:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/hativa_elyona/Chomari/mMechaivim

פרקי הלימוד

- א. מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19**
1. מבוא לנושא הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19 (המאפיינים של הלאומיות המודרנית כתופעה חברתית, תרבותית ופוליטית)
  2. הגורמים לצמיחתן של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19
  3. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19
  4. דפוסי ההגשמה של תנועה לאומית אחת באירופה במאה ה-19: המצב המדיני והחברתי-כלכלי לפני תחילת המאבק הלאומי, הגבולות שבהם חיו בני הלאום, מי שלט במדינה, מטרת המאבק והכוחות הפעילים שהניעו את המאבק, השלבים העיקריים במאבק, הגורמים המסייעים והגורמים המעכבים בניהול המאבק, תוצאות המאבק, קווי הדמיון וקווי השוני בין המאבק של תנועה זו ובין דפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות.
הערה: בסעיף זה אין הכוונה לתנועה הציונית.
- ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית ומאפייניה העיקריים**
1. הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית
  2. פועלו של בנימין זאב הרצל לבנייתה ולארגונה של התנועה הציונית: 'מדינת היהודים', תכנית באזל, המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונותיו לקדם את קבלת הצ'ארטר, ויכוח אוגנדה
  3. הוויכוח בין הציונים על דמות החברה שעתידה לקום בארץ-ישראל
- ג. דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל**
- פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעליות לארץ-ישראל, קשיי העולים, מפת ההתיישבות, צורות התיישבות, מסגרות פוליטיות, חברתיות וביטחוניות, תרבות וחינוך, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית
- ד. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה**
1. עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה
  2. הצהרת בלפור: תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים

ה. השוואה בין התנועה הציונית בראשית דרכה ובין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה במאה ה-19 – נקודות דמיון ושוני
הגורמים להתעוררות התנועות הלאומיות, המטרות, דפוסי הנהגה, הדרכים שנקטו לקידום מטרות התנועות הלאומיות, הקשיים שעמדו בדרכן

נושא ב' – 'ממדינת מקדש לעם הספר' – תקופת בית שני

פרקי הלימוד

פרק ראשון: יהודה בתקופה הפרסית

א. גלות בבל, הצהרת כורש ושיבת ציון
הצהרת כורש: תוכנה ומהימנותה, הסיבות למתן ההצהרה והשפעתה

ב. בניית בית-המקדש השני

1. בניית בית-המקדש והגורמים שעיכבו את תהליך הבנייה
2. בית-המקדש כמרכז החיים היהודים: מרכז דתי, כלכלי וחברתי

ג. עזרא ונחמיה

1. עזרא הסופר, מעמדו, סמכויותיו ופעולותיו לגיבוש שבי ציון: קשיים והישגים
2. נחמיה, מעמדו, סמכויותיו ופעולותיו: קשיים והישגים
3. המחלוקת בשאלת הזהות היהודית: הגישה הבדלנית מול הגישה האוניברסלית

פרק שני: ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית-המקדש

- א. דפוסי השלטון הרומאי בארץ-ישראל ('מלך חסות' – הורדוס, הנציבים)
- ב. הסיבות למרד הגדול והעמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים

פרק שלישי: בין ייאוש לבנייה: מירושלים ליבנה

רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה

- א. המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית-המקדש והסכנות שנסקפו לחברה היהודית עקב משבר זה
- ב. בניית המרכז ביבנה: עיצוב חיים יהודיים ללא מקדש, יצירת גורמים מלכדים חדשים: תקנות חדשות 'זכר לחורבן', בית-הכנסת, לימוד התורה והתפילה

נושאי הלימוד בהיסטוריה

לימודי חובה, חלק ב'

יחידת לימוד אחת – שאלון מספר 221

מבנה הבחינה

1. ביחידה זו הנבחנים ילמדו את שני הנושאים האלה:
  - א. טוטליטריות, אנטישמיות ושואה
  - ב. בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון
2. נושא א' – טוטליטריות, אנטישמיות ושואה:

הנושא כולל שני פרקים. בכל פרק **שלוש** שאלות – שאלה **אחת** לפחות מביניהן תכלול קטע מקור מילולי או חזותי. על הנבחן לענות על **שתי** שאלות – שאלה **אחת** מכל פרק.

נושא ב' – בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון:

הנושא כולל שני פרקים. בכל פרק **שלוש** שאלות – שאלה **אחת** לפחות מביניהן תכלול קטע מקור מילולי או חזותי. על הנבחן לענות על **שתי** שאלות – שאלה **אחת** מכל פרק.

בסך הכול יענה הנבחן על **ארבע** שאלות במבחן (לכל שאלה – 25 נקודות). **שתיים** מבין השאלות שיבחר הנבחן **חייבות** להיות שאלות הכוללות קטע מקור.

מוקדי הלימוד מפורטים באתר המפמ"ר שכתובתו היא:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/hativa_elyona/Chomari_mMechavim/chelekB.htm

נושא א' – טוטליטריות, אנטישמיות ושואה

פרק ראשון – שאלות 1, 2, 3 בבחינת הבגרות תחברנה מהפרקים האלה:

מתוך "נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה":

– חלק ראשון: 1933–1939

– חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד מבצע ברברוסה (יוני 1941), סעיפים א'–ד'

פרק שני – שאלות 4, 5, 6 בבחינת הבגרות תחברנה מהפרקים האלה:

מתוך "נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה":

– חלק שלישי: המלחמה העולמית והפתרון הסופי מקיץ 1941 עד כניעת גרמניה ויפן בשנת 1945

נושא ב' – בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק שלישי – שאלות 7, 8, 9 בבחינת הבגרות תחברנה מהפרקים האלה:

– המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945–1950

– מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק רביעי – שאלות 10, 11, 12 בבחינת הבגרות תחברנה מהפרקים האלה:

– מדינת ישראל במזרח התיכון

– עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

נושא א' – טוטליטריות, אנטישמיות ושואה

פרקי הלימוד

נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

חלק ראשון: 1933–1939

- א. האידאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, מרכזיות השאלה היהודית באידאולוגיה זו
- ב. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון – ממפלגה שולית למפלגה הגדולה ביותר
- ג. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם (דרך בניית המשטר הנאצי כולל המדיניות כלפי היהודים)

חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד מבצע ברברוסה (יוני 1941) והמדיניות כלפי היהודים

באזורי הכיבוש

- א. 'הסדר החדש' באירופה: הבהרת המושג והצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשתו
- ב. יהודי פולין:
  1. המדיניות כלפי היהודים עד ריכוזם בגטאות, מטרות מוצהרות בהקמת הגטאות והסברים להקמתם, דרך ניהול הגטאות ודרכי הפיקוח על הגטאות, התפקידים שהוטלו על היודנראטים ודרכי מימושם
  2. תנאי החיים בגטו והשפעתם על הפרט, המשפחה והחברה היהודית; דרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות: הישרדות, 'קידוש החיים', ארגונים שפעלו בגטו; תנועות הנוער – מאפייני פעילותן

חלק שלישי: המלחמה העולמית והפתרון הסופי מקיץ 1941 עד כניעת גרמניה ויפן בשנת 1945

- א. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית-המועצות
- ב. השלבים בביצוע 'הפתרון הסופי'
- ג. ועידת ואנזה – נציגי הרשויות שהוזמנו, הנושאים שהועלו בישיבה, מטרות כינוס הוועידה ומקומה בתהליך ביצוע 'הפתרון הסופי'
- ד. דילמות ודרכי התמודדות של היודנראטים בגטאות במזרח אירופה בזמן ביצוע 'הפתרון הסופי'
- ה. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע 'הפתרון הסופי':
  1. המרד בגטאות – מי היו המורדים, מטרות המרד, קשיי ההתארגנות, לבטים ודילמות של המורדים, ייחודו של המרד בגטו ורשה לעומת מרידות בגטאות אחרים
  2. לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית ובארגוני מחתרת (לא-יהודים)
- ו. יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה ליהודים בזמן ביצוע 'הפתרון הסופי':
  1. 'הרוב הדומם', משתפי פעולה, המעטים שהסתכנו בניסיונם להציל יהודים
  2. חסידי אומות עולם – הגדרת התואר, מניעים, דפוסי עזרה והצלה

נושא ב' – בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

1. **המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945–1949**
  - א. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי בתחומים האלה : ההעפלה, התיישבות ומאבק צבאי (תנועת המרי, מאבק צמוד ומאבק רצוף)
  - ב. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם – הדיון באו"ם, עמדת המעצמות, השפעת 'המלחמה הקרה' על עמדת המעצמות, החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, התגובות להחלטת האו"ם בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב
  - ג. מלחמת העצמאות – חלק א' וחלק ב'
  - ד. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל (הוויכוח מתי להכריז על הקמת המדינה), הקמת צה"ל ופירוק המחותרות ומטה הפלמ"ח
  - ה. הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים

2. **מדינת ישראל במזרח התיכון**
  - א. השפעות תהליך הדה קולוניזציה ו'המלחמה הקרה' על הקמתן של מדינות עצמאיות-ריבוניות באגן הים התיכון
  - ב. ההשפעות של תוצאות מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל ושל תהליך הקמתן של מדינות עצמאיות ריבוניות בארצות אגן הים התיכון על גורל היהודים בארצות אלה (הסבר התהליך הכללי ודוגמאות ממדינות שונות)
  - ג. מלחמת יום הכיפורים : סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב

3. **עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל**
  - א. העלייה בשנות החמישים והשישים ; ארצות המוצא של העולים, הסיבות לעלייה, ממדי העלייה ומאפייניה : עליית הצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית ; תהליך הקליטה : הקשיים, השיקולים המשפיעים על תהליך הקליטה ; אירועי ואדי סאליב : משמעותם והשפעתם
  - ב. המעבר מיכור ההיתוך לחברה רב-תרבותית במדינת ישראל כפי שבא לידי ביטוי בתחומים שונים בחברה ובתרבות

נושאי הלימוד בהיסטוריה

לעולה חדש, לתושב חוזר ולתושב ארעי

2 יחידות לימוד – שאלון מספר 222

בחינת החובה בהיסטוריה לעולים חדשים, לתושבים חוזרים ולתושבים ארעיים מתקיימת אך ורק במועד הקיץ.

מבנה הבחינה

בבחינה ארבעה חלקים. הנבחנים יענו על **חמש** שאלות נושא; בכל שאלה יהיו בדרך-כלל שני סעיפים (לכל שאלה – 20 נקודות).

בחלקים הראשון, השני והרביעי יענה הנבחן על שאלה **אחת** בכל נושא; בחלק השלישי יענה הנבחן על **שתי** שאלות.

חלק ראשון

תקופה ראשונה: הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

הנבחנים יענו על שאלה **אחת** מבין שלוש.

השאלה הראשונה תהיה מפרק א', השאלה השנייה – מפרק ב' והשאלה השלישית – מפרק ג'.

חלק שני

תקופה שנייה: אירופה והמזרח התיכון בין שתי מלחמות העולם (1920–1939) והיישוב היהודי

בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

הנבחנים יענו על שאלה **אחת** מבין שלוש.

השאלה הראשונה תהיה מפרק א', השאלה השנייה – מפרק ב' והשאלה השלישית – מפרק ג'.

חלק שלישי

תקופה שלישית: נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

הנבחנים יענו על שתי שאלות מבין ארבע.

השאלה הראשונה תהיה מפרק א' ו-ב', השאלות השנייה, השלישית והרביעית יהיו מפרקים ג' ו-ד'.

חלק רביעי

תקופה רביעית: בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

הנבחנים יענו על שאלה אחת מבין שלוש.

השאלה הראשונה תהיה מפרק א', השאלה השנייה – מפרק ב' והשאלה השלישית – מפרק ג'.

פרקי הלימוד

תקופה ראשונה: הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

פרק א': מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

1. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19

2. הגורמים לצמיחתן של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

פרק ב': התנועה הלאומית הציונית ומאפייניה העיקריים

1. הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית

2. פועלו ותרומתו של הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: 'מדינת היהודים', 'תכנית באזל', הקמת

מסגרות ארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונות לקדם קבלת צ'ארטר, ויכוח אוגנדה

פרק ג': דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל עד סוף מלחמת העולם

הראשונה

1. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה (הסיבות לעליות, קשיי העולים,

מפת ההתיישבות, צורות ההתיישבות, מסגרות פוליטיות, חברתיות וביטחוניות, תרבות וחינוך,

אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית)

2. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם הראשונה:

א. עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה

ב. 'הצהרת בלפור': תוכנה והקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן

ההצהרה וכיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים, הערבים

תקופה שנייה: אירופה והמזרח התיכון בין שתי מלחמות העולם והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

פרק א': אירופה, ארצות אגן הים התיכון וארצות-הברית בין שתי מלחמות העולם

1. '14 הנקודות של וילסון' וחווה ורסאי
2. השינויים העיקריים שחלו במפה המדינית של אירופה ושל המזרח התיכון (כולל שיטת המנדטים)

פרק ב': בניין הבית הלאומי היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם

כתב המנדט ותרומת השלטון הבריטי לפיתוחה של הארץ

פרק ג': יהודים, ערבים ובריטים בשנות השלושים והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

1. השינויים במדיניות בריטניה בארץ-ישראל מתמיכה בתכנית החלוקה ועד יישום המדיניות של הספר הלבן השלישי
2. היערכות היישוב והתנועה הציונית לחיזוק הבית הלאומי לקראת מדינה בימי מלחמת העולם השנייה

תקופה שלישית: נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק א': גרמניה – מדמוקרטיה לנאציזם (1933–1939)

1. האידאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, ומרכזיות השאלה היהודית בה
2. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון
3. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם – דרך בניית המשטר הנאצי בשנים 1933–1939 (סעיף זה כולל גם את המדיניות כלפי היהודים)

פרק ב': השנתיים הראשונות במלחמת העולם השנייה והמדיניות כלפי היהודים

1. רעיון 'הסדר החדש' והצעדים שנקטו הנאצים בתקופת המלחמה כדי לקדם את מימוש
2. המדיניות הנאצית כלפי היהודים בפולין:
  - א. המדיניות כלפי היהודים עד העברתם לגטאות
  - ב. הגטאות – מטרות (מטרות מוצהרות והסברים להקמתם), אופן ניהולם, והפיקוח עליהם
  - ג. תנאי החיים בגטו – דרכי ההתמודדות של היהודים עם המציאות הקשה בו, 'קידוש החיים' וביטוייו בחיי היום-יום, היונדנראט – תפקידיהם, פעילותם וקשייהם; תנועות הנוער – מאפייני פעילותן

פרק ג': התרחבות המלחמה העולמית ו'הפתרון הסופי'

1. המלחמה העולמית ו'הפתרון הסופי – יוני 1941–1945
  - א. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני למלחמה בברית-המועצות
  - ב. ועידת ואנזה – מטרת כינוסה, משתפי הוועידה, נושאים שהועלו בה וחשיבות הוועידה
  - ג. יחס האוכלוסייה ליהודים בארצות הכיבוש והגורמים לכך ('העומדים מהצד', משתפי הפעולה, 'חסידי אומות העולם')
  - ד. דרכי הלחימה של היהודים בזמן 'הפתרון הסופי' (בכל אחת מדרכי הלחימה יש להתייחס לזהות המצטרפים, למטרות, ללבטים, לקשיים ולמאפייני הלחימה):
    1. המרד בגטאות וייחודו של המרד בגטו ורשה
    2. לוחמים יהודיים בצבאות בעלות הברית ובארגוני מחתרת

תקופה רביעית: בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק א': המאבק של היישוב היהודי להקמת המדינה בשנים 1945–1949

1. עמדת בריטניה וארצות-הברית בשאלת הפליטים העקורים ובשאלת ארץ-ישראל (עמדת בוויין, דוח הריסון, הוועדה האנגלו-אמריקנית)
2. מאבק היישוב בבריטים: מאבק בתחום העפלה, פעולות ההתיישבות ומאבק צבאי
3. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם, הדיון באו"ם – עמדת המעצמות (השפעת 'המלחמה הקרה' על עמדת המעצמות בדיון באו"ם), החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, התגובות לה בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב
4. מלחמת העצמאות – חלק א' (הכוחות הלוחמים, מוקדי הלחימה והמפנה – תכנית ד')
5. ההכרזה על הקמת המדינה, הוויכוח על מועד ההכרזה, הקמת צה"ל ופירוק המחתרות ומטה הפלמ"ח
6. מלחמת העצמאות – חלק ב': פלישת מדינות ערב, קרבות עשרת הימים והמבצעים האחרונים בצפון ובדרום, הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים

פרק ב': מדינת ישראל במזרח התיכון

מלחמת יום הכיפורים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב

פרק ג': עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

העלייה והקליטה בשנות החמישים והשישים:

1. ארצות המוצא של העולים, גורמי העלייה, ממדי העלייה ומאפייניה: עליית הצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית
2. תהליך קליטת העולים – הקשיים והגורמים שהשפיעו על דרכי הקליטה (כולל אירועי ואדי סאליב – יולי 1959, משמעותם והשפעתם)

נושאי הלימוד לבחינה בהיסטוריה

3 יחידות לימוד (השלמה ל-5 יח"ל)

שאלון מספר 024

השאלון הזה מיועד לנבחנים המעוניינים להיבחן ברמה של 5 יחידות לימוד בהיסטוריה. הנבחנים יבחנו בשאלון זה ובשאלונים שמספריהם 220 ו-221.

נושאי הלימוד

1. הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948–1967
2. 'מעיל תשבץ' – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים
3. קהילת יהודי קרקוב בתקופת השואה
4. מלחמת העצמאות
5. אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה
6. תולדות ארצות-הברית
7. יפן המודרנית
8. סין המודרנית
9. 40 שנה למלחמת יום הכיפורים

מבנה הבחינה

בשאלון זה שני חלקים.
בחלק הראשון כלולים שמונה נושאים. על הנבחן לבחור **שניים** מביניהם.
בכל נושא שני פרקים. על הנבחן לענות על שאלה **אחת** בכל פרק (20 נקודות לשאלה בפרק א' ו-13 נקודות לשאלה בפרק ב').
בסך הכול יענה הנבחן על **ארבע** שאלות (66 נקודות).
בחלק השני, ההיסטוריוגרפיה, יהיה על הנבחן לענות על **שתיים** מבין שלוש שאלות. השאלות עשויות לכלול קטעי מקור (17 נקודות לכל שאלה, 34 נקודות לחלק ההיסטוריוגרפיה).
הדרישות בבחינות תתבססנה על החומר בספרי הלימוד ו/או על המאמרים המפורטים להלן.

נושאי הלימוד, ספרי הלימוד, הצגת הנושאים ומוקדי הלימוד

נושא ראשון: הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948–1967

ספרי הלימוד

- א. סעדון חיים ורפל יואל (עורכים), **במחתרת מארצות האסלאם: פרשיות העפלה והגנה**, מכון בן צבי ומשרד החינוך, מינהל חברה ונוער, ירושלים, תשנ"ז.
- ב. סעדון חיים (עורך), **בגלוי ובסתור: העליות הגדולות מארצות האסלאם (1948–1967)**, מכון בן צבי ומשרד החינוך, מינהל חברה ונוער, ירושלים, תש"ס.
- ג. צור ירון, 'העלייה מארצות האסלאם', צבי צמרת וחנה יבלונקה (עורכים), **העשור הראשון תש"ח-תשי"ח**, יד בן צבי, ירושלים, 1997, עמודים 57–82.

הצגת הנושא

הנושא מציג שני עניינים מרכזיים:

- א. תולדות יהודי ארצות האסלאם ממלחמת העולם השנייה עד הקמת מדינת ישראל. נושא זה חושף בפני הנבחנים תחום פחות ידוע של המפעל הציוני בארצות האסלאם – הפעילות הציונית במחתרת, העפלה והגנה – פעילות שעסקו בה אנשים רבים ושהייתה כרוכה בסכנות רבות. הפעילות הציונית בארצות האסלאם השונות הייתה קשורה לבעיות של הקהילות היהודיות בארצות האסלאם ולתהליכי השינוי שעברו עליהן והשפיעו עליהן: הלאומיות הערבית, התרחבות וביסוס מדינות הלאום, תהליך הדה-קולוניזציה, הפאן ערביות והסכסוך היהודי-ערבי בארץ-ישראל.
- ב. תולדות היהודים בארצות האסלאם, מהקמת מדינת ישראל עד מלחמת ששת הימים. הנושא כולל את השינויים שפקדו את היהודים בארצות האסלאם והניעו אותם לעלות לישראל או להגר לארצות אחרות. שינויים אלו נבעו מתהליכי יסוד מעצבים שהתרחשו בארצות האסלאם, ובעיקר מעובדת הקמתה של מדינת ישראל. הנושא בוחן את דפוסי העלייה לישראל: 'חיסול גלויות', 'עלייה מבוקרת' ו'עלייה חשאית', וסוקר תהליכים מרכזיים בעליית היהודים, החלק של מדינת ישראל וארגונים בינלאומיים בארגון העלייה, ומאפייני העולים. הנושאים מוצגים לפי חתך של הקהילות היהודיות בארצות האסלאם השונות.

נושאי הלימוד

1. סקירות כלליות

- א. השפעות מלחמת העולם השנייה על היהודים בארצות האסלאם
- ב. ההגנה וההעפלה מארצות האסלאם
- ג. יחס המוסדות הציונים ליהודי ארצות האסלאם בזמן מלחמת העולם השנייה
- ד. מגמות יסוד ודפוסי עלייה בשנים 1948–1967

2. עיראק

- א. יהודי עיראק בתקופת מלחמת העולם השנייה, והקשרים בין יהודי עיראק ליישוב היהודי בארץ-ישראל
- ב. קווים לפעילות הציונית בעיראק בשנים 1942–1945: בניית התנועה החלוצית, עלייה והעפלה, ארגון ההגנה, פעילות השליחים מארץ-ישראל בעיראק
- ג. 'חוק הוויתור על נתינות' (1950), מניעים והשפעות
- ד. העלייה ההמונית בשנים 1948–1951, מבצע 'עזרא ונחמיה' – מעלייה לגירוש

3. איראן

- א. פליטים יהודים באיראן בזמן מלחמת העולם השנייה; סיוע השליחים מארץ-ישראל ופעילותם הציונית בקרב יהודי איראן
- ב. 'מבצע כורש' – העלייה מאיראן בראשית ימי המדינה

4. מצרים

- א. הפעילות הציונית במצרים בשנות ה-30 וה-40 והעלייה הבלתי-לגאלית ממלחמת העולם השנייה עד קום המדינה
- ב. היציאה החשאית ממצרים בשנות ה-50 וה-60

5. צפון אפריקה

- א. ההעפלה מתקופת מלחמת העולם השנייה עד קום המדינה
- ב. 'העלייה המבוקרת' ממרוקו לישראל בשנים 1949–1956
- ג. 'העלייה החשאית' ממרוקו בשנים 1956–1967
- ד. 'העלייה החופשית' מתוניסיה לישראל

6. תימן

- א. עליית יהודי תימן בתקופת מלחמת העולם השנייה
- ב. מבצע 'על כנפי נשרים': הלבטים, המשא ומתן עם שלטונות תימן, ההכנות למבצע ושילוב המבצע

נושא שני: 'מעיל תשבץ' – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים

ספר הלימוד

ד"ר מרים פרנקל (עורכת): **מעיל תשבץ – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים**, הוצאת מעלות.

הצגת הנושא

הספר סוקר את המפגש המתמשך בין היהדות לאסלאם – שתי תרבויות מונותאיסטיות – ואת השפעותיו, מהיבטים שונים: דתי, היסטורי, חברתי, כלכלי, משפטי, פילוסופי ואמנותי.

נושאי הלימוד

מבוא

פרק המבוא – הגניזה הקהירית

פרק 1 – בין אסלאם ליהדות – שיח דתות

פרק 2 – יצירת עולם חדש

פרק 3 – להיות מיעוט יהודי בעולם מוסלמי

פרק 4 – על מרחב וזמן

פרק 5 – על כלכלה ועסקים

פרק 6 – היבדלות ופתיחות בחיי המשפט

פרק 12 – אמנות יהודית בארצות האסלאם

נושא שלישי: קהילת יהודי קרקוב בתקופת השואה

ספרי הלימוד

א. דרייפוס חוי, **יהודי קרקוב בין שתי מלחמות העולם**, הרצאה מצולמת, אתר תולדות:

<http://toldotofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=cfb31248-a85d-426d-9fb1->

[24969539ae3d&lang=HEB](http://toldotofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=cfb31248-a85d-426d-9fb1-24969539ae3d&lang=HEB)

ב. מלצר עמנואל, "המערך הפוליטי של יהודי קרקוב בין שתי מלחמות העולם", ריינר אלחנן (ע), **קראקא**

– קז'ימייז' – **קרקוב**, המכון לחקר התפוצות, אוניברסיטת תל אביב, 2001, עמ' 209–215.

ג. קראי פליציה, **פנים רבות לגבורה – קהילת קרקוב בתקופת הכיבוש הנאצי**, הוצאת בית-הספר

המרכזי להוראת השואה, יד ושם, ירושלים, 2002.

הצגת הנושא

לימוד הנושא מזמן אפשרות לנבחנים להעמיק את לימוד השואה באמצעות הכרת קהילה אחת – מיקרוקוסמוס של גורל היהודים בתקופה הזאת. כאן נפרשת תמונה רחבה ומורכבת המתארת את חיי היום-יום של יהודי קרקוב בתקופת השואה, תוך הדגשת הקווים הייחודיים של גטו קרקוב לעומת גטאות אחרים. הנושא מאיר את דפוסי החיים של יהודי קרקוב בעיניהם של צעירים ושל בני-נוער יהודיים, המתארים את חייהם כפי שהם משתקפים בעדויות. לצד ההיבט האישי מתוארים תהליכים היסטוריים, המלמדים על המדיניות הגרמנית שהופעלה בגטו קרקוב ועל מורכבות היחסים בין יהודים לפולנים בתקופת השואה.

נושאי הלימוד

1. קהילת קרקוב עד מלחמת העולם השנייה¹
  - א. יהודי קרקוב בימי הביניים.
  - ב. קהילת קרקוב במאה ה-19.
  - ג. קהילת קרקוב בין שתי מלחמות העולם.

2. המדיניות הנאצית כלפי יהודי קרקוב עד הקמת הגטו
  - א. אירועי המלחמה, השלטון הגרמני ומעשי הטרור
  - ב. מדיניות הנאצים כלפי היהודים וכלפי הפולנים
  - ג. הקמת היודנראט ותפקידיו
  - ד. דרכי ההתמודדות של היהודים עד הקמת הגטו בעיר קרקוב

3. גטו קרקוב עד תחילת ביצוע 'הפתרון הסופי'
  - א. הקמת הגטו – מטרות גרמניות, מקומו ואוכלוסייתו
  - ב. דפוסי הפעולה של היודנראט בגטו קרקוב
  - ג. ההתמודדות היהודית עם בעיות הקיום
  - ד. פעילות תנועות הנוער

4. גטו קרקוב בתקופת 'הפתרון הסופי'
  - א. המפנה בתולדות הגטו – הגירוש הגדול ביוני 1942
  - ב. התמודדות תושבי הגטו עם אימת התקופה בשלבים הראשונים
  - ג. שלבים ב'פתרון הסופי' של יהודי קרקוב

5. המאבק המחתרתי וחיסול הגטו
  - א. ההתארגנות המחתרתית של תנועות הנוער בגטו
  - ב. קשייה ולבטיה של הפעילות המחתרתית עד גירוש אוקטובר 1942
  - ג. הפעילות המחתרתית נגד הגרמנים
  - ד. חיסול גטו קרקוב

---

¹ יש ללמוד נושא זה על-פי הרצאתו של ד"ר חוי דרייפוס, מאמרו של עמנואל מלצר ועל-פי ההקדמה בספרה של פליציה קראי.

נושא רביעי: מלחמת העצמאות

ספרי הלימוד

- א. גלבר יואב, קוממיות ונכבה – ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב, 1948, הוצאת דביר, 2004, פרקים 4–9, 11–13, 16, סיכום.
- ב. גולני מוטי, ציון בציונות: המדיניות הציונית בשאלת ירושלים, 1937–1949, האוניברסיטה המשודרת, 1992.
- ג. פעיל מאיר, עצמאות תש"ח-תש"ט, האוניברסיטה המשודרת, 1990.
- ד. צחור זאב, החזון והחשבון: בן-גוריון בין אידאולוגיה לפוליטיקה, ספריית הפועלים, 1993. הפרק 'ההכרעה על הקמת המדינה', עמודים 183–194.

הצגת הנושא

1. מלחמת העצמאות הייתה מלחמת קיום והישרדות בעבור היישוב היהודי בארץ. היא הייתה האכזרית, הארוכה והמתیשה ביותר במלחמות ישראל. למלחמה היו תוצאות היסטוריות מעצבות מנקודת מבט יהודית-ציונית: הניצחון במלחמה זיכה את העם היהודי שישב בארץ בחירות מדינית לאומית, הגשים את החלום המרכזי של אבות התנועה הציונית ואפשר את קיומה של מדינת ישראל ואת התפתחותה כמדינה הקולטת את כל היהודים המעוניינים לשוב אליה. לתוצאות המלחמה היו השפעות מהותיות על הפלסטינים, על היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים, על מדינות ערב ועל המזרח התיכון כולו.
2. הנושא מתמקד בשלושה היבטים מרכזיים של מלחמת העצמאות: בשלבי המלחמה, בתוצאותיה ובהשפעותיה; במדיניות הציונית בשאלת ירושלים – לפני ובמהלך מלחמת העצמאות; בהחלטה לגבי הכרזת המדינה.
3. ספרו של יואב גלבר הוא מחקר חדש המגולל את אירועי מלחמת העצמאות, מנתח את המדיניות של הצדדים בזמן המלחמה ומציג את העמדות של שני הצדדים – היהודי והערבי. הספר מתמקד בשאלת הפליטים שנוצרה במהלך המלחמה, דן בנסיבות היווצרותה ובאופן שבו הפכה לבעיית מפתח בסכסוך הישראלי-ערבי. הספר נסמך על מגוון של מקורות צבאיים ואזרחיים, ישראלים, בריטיים וערביים, ומבהיר אירועי מפתח במלחמת העצמאות.
4. ספרו של מאיר פעיל מציג את מהלכה של מלחמת העצמאות מיד לאחר קבלת תכנית החלוקה באו"ם ב-29 בנובמבר 1947 עד הסכמי שביתת הנשק ביולי 1949. המחבר פורש לפני הקורא באופן תמציתי וממוקד את השלבים המרכזיים של המלחמה ואת תוצאותיה תוך כדי התייחסות להיבטים מדיניים ואסטרטגיים שלה.
5. ספרו של מוטי גולני מציג את התפתחותה של עמדת המנהיגות הציונית כלפי ירושלים. המחבר מתאר כיצד רעיון חלוקת ירושלים בין שלטון יהודי ובין שלטון בריטי או בין-לאומי (לרבות המקומות הקדושים) הפך למדיניות המוסכמת על התנועה הציונית משנות ה-30. הדבר השתנה בשלהי 1947 כאשר ההנהגה הציונית הסכימה באופן זמני לבינאום ירושלים על-פי תכנית החלוקה של 1947. אולם כעבור זמן קצר, המציאות ההיסטורית, הצבאית והמדינית, שהתפתחה בירושלים במלחמת העצמאות, החזירה למרכז הדיון את רעיון התמיכה בחלוקת ירושלים, ואתו באה ההכרזה ההיסטורית של דוד בן-גוריון ב-1949 על ירושלים המערבית כבירתה של מדינת ישראל.

6. **הפרק בספרו של זאב צחור** העוסק בהכרעה בדבר ההכרזה על הקמת המדינה מתמקד בנסיבות ובגורמים שהביאו לידי ההכרעה ההיסטורית הזאת, עם השלמת התפנות הבריטים מהארץ. הפרק מתאר את המציאות הפוליטית, המדינית, הצבאית והחברתית של היישוב היהודי באותם ימים. הפרק מגיע לשיאו בהתמקדות בישיבת מנהלת העם שהתקיימה ביום 12 במאי 1948, כאשר עשרה מבין שלושה-עשר חברי המנהלת, דנו בשאלת הכרזת המדינה. המחבר מתאר את משקלו המרכזי והמכריע של דוד בן-גוריון בקבלת ההחלטה ההיסטורית להכריז על הקמתה של מדינת ישראל ב-ה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948.

נושאי הלימוד

1. מבוא – כללי

- א. מלחמות העצמאות – מתי החלה ומה היו הגורמים למלחמה
- ב. מהלכי המלחמה העיקריים ויחסי הכוחות הצבאיים

2. המלחמה בין היישוב היהודי לערביי ארץ-ישראל

- א. משבר ארבעת החודשים הראשונים
- ב. תכנית ד' והניצחון על ערביי ארץ-ישראל

3. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל

- א. המצב המדיני-פוליטי, הצבאי והאזרחי של היישוב היהודי ערב ההחלטה
- ב. ישיבת מנהלת העם ב-12 במאי 1948 – ההחלטה להכריז על הקמת מדינת ישראל (סיכויים וסיכונים)

4. המלחמה בין צה"ל ובין צבאות מדינות ערב

- א. פלישת הצבאות הערביים לארץ-ישראל
- ב. ההפוגה הראשונה וקרבות עשרת הימים

5. ניצחון ישראל במלחמה והסכמי שביתת הנשק

- א. היוזמות והניצחונות בנגב ובגליל
- ב. מבצע 'חורב'
- ג. סיום המלחמה
- ד. הסכמי שביתת הנשק

6. בעיית הפליטים הפלסטינים

- א. הסיבות לבריחת ערביי ארץ-ישראל במהלך המלחמה
- ב. המדיניות של מדינות ערב ושל ישראל לגבי שיבת הפליטים
- ג. ראשית תופעת ההסתננות

7. המדיניות הציונית בשאלת ירושלים, 1948–1949 (יש ללמוד נושא זה גם על-פי ספרו של מוטי גולני)

- א. המערכה מ-15 במאי עד ההפוגה הראשונה
- ב. הלחצים המדיניים שהופעלו על ממשלת ישראל בשאלת ירושלים
- ג. חלוקת ירושלים בהסכם שביתת הנשק עם ירדן
- ד. ירושלים – בירת מדינת ישראל

נושא חמישי: אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה

ספר הלימוד

אטקס עמנואל (עורך), אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה, הוצאת מעלות.

הצגת הנושא

הנושא מציג את הדילמות שעמדו בפני היהודים בעת החדשה לאור השינוי שחל ביחס החברה האירופית אליהם עם מתן האמנציפציה. היהודים נאלצו לבחון מחדש את מסכת יחסיהם עם תרבויות העמים שבקרבתם ישבו, ולהתמודד עם המשמעות של זהותם כקבוצה. הנושא מציג את שלושת הזרמים ביהדות: ההשכלה, הרפורמה והאורתודוקסיה, ובוחן כיצד התמודד כל זרם עם האתגרים שעמדו בפניו בעידן האמנציפציה. נושא נוסף הוא התמורות התרבותיות שחלו בחיי היהודים בארצות האסלאם, בתוניס לדוגמה, ובגישות של רבניהם למודרנה. פרקי התכנית עוסקים בהשתלבות היהודים בעולם האמנות המודרני, בציון ובקולנוע.

פרקי הלימוד

הקדמה: עמודים 1–3

מבוא: התמורות ביחסה של החברה האירופית אל היהודים, עמודים 4–9

פרק ראשון: יהודי החצר על סף תקופה חדשה, עמודים 10–37

פרק שני: תנועת ההשכלה היהודית, עמודים 38–67

פרק שלישי: הרפורמה והתגובה האורתודוקסית, עמודים 68–105

פרק רביעי: ביטויים רעיוניים של ההשכלה והרפורמה, עמודים 106–119

פרק שישי: רבני המזרח מול המודרנה, עמודים 160–173

פרק שמיני: מוריץ אופנהיים, עמודים 174–189

נושא שישי: תולדות ארצות-הברית

ספר הלימוד

פלורסהיים יונינה: **תולדות ארצות-הברית: חזון, משברים וצמיחה**, הוצאת מרכז שז"ר.

הצגת הנושא

הנושא מציג אומה חדשה, שהתהוותה מתוך תהליכי הגירה והתיישבות ובהשפעת תופעת הספר, והגיעה לעוצמה אידאולוגית, כלכלית ופוליטית במאה ה-20. בתהליך ההיסטורי הזה התפתח האתוס הליברלי האמריקאי, שהוא שילוב בין השקפת עולם ובין אורח חיים אמריקאיים ייחודיים.

ספרה של יונינה פלורסהיים מתאר שלבים עיקריים בהתפתחות האומה האמריקאית, מכינונה כרפובליקה פדרלית עד עלייתה למעמד של מעצמה עולמית, תוך כדי הדגשת מאפייניה הפוליטיים של המדינה, לרבות הפלורליזם החברתי שלה. הספר מציג קווי-יסוד בהיסטוריה הכלכלית של ארצות-הברית מהמאה ה-19, ומתאר את התפתחותה ההדרגתית של מדינת הרווחה בארצות-הברית.

הוא בוחן אירועים ותהליכים מרכזיים שהשפיעו על דמותה של הדמוקרטיה האמריקאית, ומתאר את התפתחות מדיניות החוץ האמריקאית מהיווסדה של ארצות-הברית עד ימינו.

נושאי הלימוד

- 1. הקמת ארצות-הברית – צמיחת האומה האמריקאית ועיצובה**
  - א. הסיבות להגירה לאמריקה הצפונית, מאפייני המהגרים, מושבות הצפון, המרכז והדרום ומאפייניהן
  - ב. תהליכי אמריקניזציה שעברו על המהגרים בארצות-הברית – כור ההיתוך, טמיעה ופלורליזם תרבותי
- 2. עקרונות היסוד של הדמוקרטיה האמריקאית ומבנה המשטר**
  - א. הכרזת העצמאות והחוקה האמריקאית
  - ב. מוסדות השלטון הפדרלי ודרכי פעולתם בהתאם לחוקה
- 3. מוקדי הכוח המשפיעים על הממשל הפדרלי והמקומי**
  - א. קהילת ההון והתעשייה
  - ב. קבוצות לחץ חברתיות
  - ג. המפלגות
  - ד. תקשורת ודעת קהל
- 4. הדמוקרטיה האמריקאית במבחן הזמן – משברים ודרכי התמודדות**
  - א. גורמי יסוד למלחמת האזרחים ודרכי השיקום החוקתיים, הכלכליים והחברתיים
  - ב. מאבק השחורים למען שוויון זכויות במאה ה-20

5. הקפיטליזם האמריקאי מסוף המאה ה-19

- א. מאפייני הקפיטליזם, גילוייו והשלכותיו הכלכליות, החברתיות והפוליטיות משלהי המאה ה-19 ועד מלחמת העולם הראשונה, התנועה הפרוגרסיבית ותיקונה
- ב. 'השיבה לנורמליות' בשנות ה-20, והמשבר הכלכלי הגדול
- ג. 'הניו-דיל' – מטרות ודרכי יישום, הערכה ביקורתית – ה'ניו-דיל': המשך או מהפכה?
- ד. ארצות-הברית כחברת שפע – בעיות ודרכי התמודדות

6. מדיניות החוץ של ארצות-הברית עד תום מלחמת העולם השנייה – פרק גישור

- א. התפיסה הבדלנית על-פי תפיסותיהם של ג' וושינגטון ושל ג' מונרו
- ב. האימפריאליזם האמריקאי בשלהי המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20: גורמים וגילויים מרכזיים
- ג. מבדלנות למעורבות: גורמי ההצטרפות של ארצות-הברית למלחמת העולם הראשונה, חזון הסדר העולמי החדש של וילסון בוועידת השלום בפריז
- ד. מגמות מרכזיות במדיניות החוץ של ארצות-הברית בין שתי מלחמות העולם
- ה. מבדלנות למעורבות: הגורמים להצטרפותה של ארצות-הברית למלחמת העולם השנייה

7. ארצות-הברית כמעצמת-על במחצית השנייה של המאה ה-20

- א. קץ הבדלנות האמריקאית בעידן ה'מלחמה הקרה', מדיניות ארצות-הברית לבלימת הקומוניזם באירופה (דוקטרינת טרומן, תכנית מרשל, משבר ברלין והקמת נאט"ו)
- ב. הניסיונות של ארצות-הברית לבלום את ההתפשטות הקומוניסטית ביבשת אסיה וביבשת אמריקה (קוריאה, קובה, ויאטנאם)
- ג. מעורבות ארצות-הברית בסכסוכים בעולם: מלחמת המפרץ, קוסובו
- ד. התייצבות ארצות-הברית בראש המאבק בטרור הבינלאומי

נושא שביעי: יפן המודרנית

ספר הלימוד

בן עמי שילוני, **יפן המודרנית – תרבות, היסטוריה, שוקן, תל-אביב, 1997**, פרקים נבחרים מהספר.

הצגת הנושא

הנושא מציג את התהליכים ואת האירועים בתולדות יפן המודרנית, שמעולם לא נכבשה על-ידי כוחות זרים, ושהפכה למעצמה הכלכלית והטכנולוגית השנייה בגודלה בעולם לאחר ארצות-הברית. הנושא מציג את דרכה הייחודית של יפן בהיסטוריה המודרנית, שידעה להפנים ולאמץ את ההישגים ואת הערכים של המודרניזם המערבי בלי לוותר על מסורותיה העתיקות. כך יצרה גם תפיסת ממשל לאומית ייחודית שראתה ביפן מדינת משפחה עם קיסר בראשה.

המחבר סוקר בספרו את הסערות הפוליטיות והצבאיות הקשות שעברו על יפן במחצית הראשונה של המאה ה-20, והגיעו לשיאן בסוף מלחמת העולם השנייה, כשיפן הייתה המדינה היחידה שהוטלו עליה פצצות אטום. המחבר מציג את התאוששותה המדהימה של יפן מאסונה הגרעיני, ואת יציאתה לדרך של שגשוג אדיר.

הפרקים המחייבים

1. המערב פותח את שערי יפן (ארצות-הברית משגרת שיטת ליפן, הסכם קנגאוה ופתיחת שערי יפן, הריס משלים את פתיחת יפן, יפן מהדקת את קשריה עם המערב) – פרק 2
2. הרסטורציה של מייג'י ('החזרת השלטון הקיסרי' ו'שבועת חמשת הסעיפים') – פרק 3
3. מחברה פיאודלית למדינה ריכוזית (הצבא החדש) – פרק 4
4. הלימוד מן המערב (השאיפה ללמוד מן המערב, משלחת איוקורה: לימוד המערב מכלי ראשון, כישלון הנצרות וטיפול השינטו, הדת אינה בולמת מודרניזציה) – פרק 5
5. רפורמה אגררית וראשית התיעוש – פרק 7
6. משבר, מרידות ודרישה לדמוקרטיה (הדרישה לדמוקרטיה והקמת מפלגות) – פרק 8
7. מלחמת סין-יפן וסיפוח טיוואן – פרק 10
8. מלחמת רוסיה-יפן וסיפוח קוריאה – פרק 11
9. יפן במלחמת העולם הראשונה – פרק 13
10. פייסנות כלפי המערב ותוקפנות כלפי סין – פרק 15
11. מלחמת סין-יפן השנייה (מלחמת העולם השנייה במזרח אסיה, הכנעת יפן והכיבוש האמריקני, יפן בצל 'המלחמה הקרה', הזינוק הכלכלי של יפן ברבע האחרון של המאה ה-20) – פרקים 17–21

נושא שמיני: סין המודרנית

ספר הלימוד

אהרון שי, **ממלחמת האופיום עד יורשי מאו**, זמורה-ביתן, תל-אביב, 1990.

הצגת הנושא

הנושא מציג מעצמה 'מרוחקת' ההולכת וכובשת את מקומה והשפעתה במציאות הבינלאומית בימינו. הוא מציג את שרשרת האירועים ההיסטוריים שעברו על סין הן בתהפוכות מבית והן ביחסיה עם אומות העולם מסוף המאה ה-19 עד ימינו. הנושא סוקר את חדירת מעצמות המערב ויפן לשטחה של סין, פעילות שהייתה כרוכה בניצול כלכלי ובהשפלה לאומית מכאיבה.

הנושא מתמקד באתגרים שהציב העולם הזר והמאיים הזה, שהיה בעל עליונות טכנולוגית וארגונית, על סין. הנושא בוחן את האתגרים שחייבו את סין להתעשת ולבחור לעצמה דרך חדשה שביקשה לשלב בין מסורת לקידמה, ובראש ובראשונה הייתה צריכה לפתור את בעיית הרעב בסין. הנושא סוקר את המשטרים שפעלו בסין, מן הקיסרות בשלהי ימיה, דרך המשטר הרפובליקני, עד המשטר הקומוניסטי המיוחד שהתגבש בסין לאחר מלחמת העולם השנייה. היחידה מסתיימת בסוף המאה ה-20, בהצגת השילוב החדשני, המקורי והמעניין של קומוניזם סמכותי במישור הפוליטי ושל משק מסחרי המעודד יוזמות במישור הכלכלי.

נושאי הלימוד

1. בעיות הפנים והחוץ של הקיסרות הסינית ונפילתה

- א. גורמים וביטויים של האימפריאליזם בסין עד תחילת המאה ה-20: מלחמות האופיום ותוצאותיהן, מאפייני החדירה המערבית לסין, מלחמת סין-יפן והאימפריאליזם היפני בסין
- ב. ההתמודדות עם אתגר המערב והמודרניזם – מרד הטאי-פינג, התגובה הקיסרית, רפורמות 'מאה הימים', מרד הבוקסרים ותוצאותיו
- ג. עלייתה של התנועה הלאומית הסינית בהנהגת סון יאט-סן, המהפכה הסינית ונפילת הקיסרות

2. ראשית הרפובליקה הסינית והמהלכים לאיחודה של סין בשנות ה-20

- א. סין במלחמת העולם הראשונה – חולשת ממשל יואן שה-קאי (1912–1916), הקרע עם סון יאט-סן והתנועה הלאומית
- ב. השתתפות סין במלחמת העולם הראשונה, הסכמי השלום בפריז והשפעותיהם

3. **סין בשנות ה-30 – עלייתה של המפלגה הקומוניסטית הסינית, המאבק בין הממשל הרפובליקני הלאומי ובין הקומוניסטים והתוקפנות היפנית בשטחי סין**
- א. 'המסע הארוך', 1934–1935, והקמת הבסיס בחבל שנסי, עיצוב האידאולוגיה הקומוניסטית ה'פטריוטית' של מאו
- ב. המאבק ביפן – עמדות צ'יאנג קאי שק והקומוניסטים, הקמת החזית בין הכוחות הלאומיים ובין הקומוניסטים ב-1937, והמאבק נגד יפן
4. **סין במלחמת העולם השנייה**
- א. המאבק של סין ביפן במלחמת העולם השנייה
- ב. מעורבות המעצמות בסין במלחמה וקריסת האימפריאליזם המערבי בסין
- ג. המאבק הפנימי הפוליטי בין צ'יאנג קאי שק ומאו צה טונג בצל המלחמה
5. **המאבק על השלטון בסין בסוף שנות ה-40 והקמת סין הקומוניסטית**
- מלחמת האזרחים, 1945–1949 – השלבים, התוצאות והגורמים לניצחון הקומוניסטים
6. **בניית משטר, כלכלה וחברה בסין הקומוניסטית בשנות ה-50 וה-60**
- א. דפוסי המשטר הקומוניסטי בסין בתחילת דרכו, וביסוס המשטר בעזרת ברית-המועצות
- ב. הקומוניזם של מאו צה טונג – 'הקפיצה הגדולה קדימה' ו'המהפכה התרבותית'
- ג. מדיניות החוץ של סין בשנות ה-50 וה-60 – סין במלחמת קוריאה, סין ו'העולם השלישי', הקרע האידאולוגי בין סין לברית-המועצות והעוינות המהפכנית כלפי המערב
7. **סין ברבע האחרון של המאה ה-20**
- א. פוסט-מאואיזם והפתיחות למערב משנות ה-70
- ב. סין משנות ה-80 בהנהגת דנג סיאו-פינג – מדיניות המודרניזציה ('המהפכה השנייה')
- ג. השפעת השינויים בגוש הקומוניסטי על סין לקראת תום המאה ה-20; התקוממות הסטודנטים ואירועי כיכר טיין-אן-מן

נושא תשיעי: 40 שנה למלחמת יום הכיפורים

בשנים תשע"ד-תשע"ה תתמקד היחידה ההיסטוריוגרפית² בנושא מלחמת יום הכיפורים – הגורמים למלחמה וההשלכות על החברה הישראלית.

ספרי הלימוד

- א. אשכנזי מוטי, "תנועת המחאה שלאחר מלחמת יום הכיפורים: מבט רטרוספקטיבי", בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (ע), **העשור השלישי**, יד יצחק בן צבי, ירושלים, עמ' 165–170.
- ב. בר יוסף אורי, **הצופה שנרדם: הפתעת יום הכיפורים ומקורותיה**, זמורה ביתן, 2001, עמ' 408–435.
- ג. גלבר יואב, "דיונים על היטיטניק": קריסת הקונספציה כבר באפריל-מאי 1973", בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (ע), **העשור השלישי**, יד יצחק בן צבי, ירושלים, עמ' 151–164.
- ד. ונטיק בועז, שלום זכי, "כישלון המודיעין האמריקני בדרך אל מלחמת יום הכיפורים", **עיונים בתקומת ישראל** 22, (תשע"ג, 2012), עמ' 122–151.
- ה. פייגה מיכאל, "מלחמת יום הכיפורים בזיכרון הישראלי: שבר מול המשכיות", בתוך: משה שמש, זאב דרורי (ע), **טראומה לאומית, מלחמת יום הכיפורים אחרי שלושים שנה ועוד מלחמה**, מכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות, 2008, עמ' 351–366.

² ראו חוזר מנכ"ל תשע"א/6, כ"ז בשבט תשע"א, 1 בפברואר 2011.